

ÇOCUK İŞÇİLER

Talha Karadoğan

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Karadoğan, Talha. "Çocuk İşçiler", Araştırma 96, INSAMER, Mart 2019.

Araştırma 96

2016 yılı itibarıyla dünya genelinde 152 milyon çocuk işçi olduğu tespit edilmiştir. Bunların yarısına yakınının da (yaklaşık 73 milyonu) tehlikeli şartlarda, riskli işlerde çalıştırıldığı belirlenmiştir.¹ Yüzyıllardır çocuk emeğinin istismarı, yetersiz eğitim olanakları, yoksulluk ve cinsiyet eşitsizliği konuları birlikte, önemli bir küresel sorun olarak süregelmektedir. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer nokta, çocukların yaptığı her işin çocuk işçiliği kapsamında olmadığıdır. Hatta çocukların veya ergenlerin sağlıklarına ve okullarına etki etmeden çalışma hayatına katılmaları genellikle olumlu olarak kabul edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çocuk işçili-

ğini, “**çocukları; çocukluklarından, potansiyellerinden ve saygınlıklarından mahrum eden, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar veren bir çalışma**” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, çocuklara zihinsel, fiziksel, sosyal veya ahlaki açıdan zarar veren iş türlerini kapsamaktadır.²

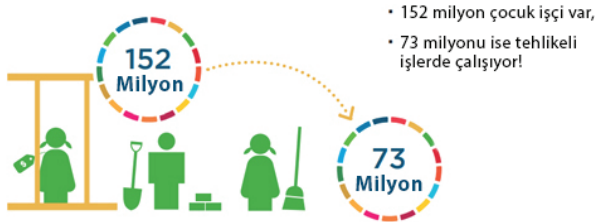
Dünya Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 27. Maddesi çocukların sosyal, ekonomik, sağlık ve eğitim yönlerinden haklarının garanti altına alındığını şu ifadelerle belirtmiştir:

1. Taraf devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişimi için yeterli bir yaşam standardı hakkı olduğunu kabul ederler.

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

- Ebeveyn(ler) veya çocuktan sorumlu olan diğerleri, çocuğun gelişimi için gerekli yaşam koşullarını, yetenekleri ve mali imkânları dahilinde güvence altına almada birincil sorumluluğa sahiptir.
- Taraf devletler, ulusal koşullara uygun olarak ve kendi imkânları dahilinde, ebeveynlere ve çocuğun bu hakkının uygulanmasından sorumlu olan diğer kişilere yardımcı olmak için uygun önlemleri alırlar ve ihtiyaç halinde, özellikle beslenme, barınma ve kıyafet konularında, maddi yardım ve destek programları uygular.
- Taraf devletler, taraf devlette veya başka bir ülkede bulunsun, ebeveynleri veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla tüm uygun önlemleri alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması durumunda, taraf devletler, konuyla ilgili uluslararası anlaşmalara katılımı veya bu tür anlaşmaların yapılması yanı sıra diğer uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Sözü verilen tüm bu garantilere rağmen bunların tam olarak yerine getirilememesi ve eklenen bazı olumsuz şartlar nedeniyle güncel verilere göre bugün dünya genelinde 152 milyon çocuk işçinin çeşitli sektörlerde çalışması engellenmemektedir. Çocuk işçi sayısının dünya genelindeki dağılımına bakıldığında Afrika kıtasının

bu konuda başı çektiği görülmektedir. Listede Afrika kıtasını Asya ve Amerika kıtaları takip etmektedir.³

ÇOCUK İŞÇİLERİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIM ORANI

Afrika	%19.6
Amerika	%5.3
Arap Devletleri	%2.9
Asya ve Pasifik	%7.4
Avrupa ve Orta Asya	%4.1

Dünya genelindeki çocuk işçilerin 88 milyonunu (%58) erkek çocuklar, 64 milyonunu (%42) ise kız çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocukların yaş aralıkları incelendiğinde bunların %48'inin ağırlıklı olarak 5-11 yaş, %28'inin 12-14 yaş, %24'ünün 15-17 yaş aralığındaki çocuklar olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında her yaştan çocuk işçinin herhangi bir şart gözetilmeksizin farklı birçok sahada çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. Çocuk işçilerin çalıştırıldığı sektörler incelendiğinde bunların %71'inin tarım alanında farklı kademelerde, %12'sinin endüstriyel alanlarda, %17'sinin de hizmet alanlarında çalıştığı ortaya çıkmaktadır.⁴

152 MİLYON ÇOCUK, İŞÇİ OLARAK ÇALIŞTIRILYOR!

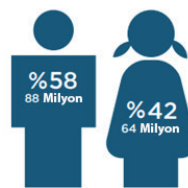
YAŞ PROFİLİ

%48
5-11 yaş

%28
12-14 yaş

%24
15-17 yaş

CİNSİYET

EKONOMİK AKTİVİTE

%70.9
Tarım

%11.9
Sanayi

%17.2
Hizmetler

		Çalışan Çocuk Sayısı		Çocuk İşçi Sayısı		Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocuk İşçi Sayısı		
		2012	2016	2012	2016	2012	2016	
Dünya (5-17 yaş)	Numara (000s)	264 427	218 019	167 956	151 622	85 344	72 525	
	Yaygınlık (%)	16.7	13.8	10.6	9.6	5.4	4.6	
Yaş Aralığı	5-14 yaş	Numara (000s)	144 066	130 364	120 453	114 472	37 841	35 376
		Yaygınlık (%)	11.8	10.6	9.9	9.3	3.1	2.9
	15-17 yaş	Numara (000s)	120 362	87 655	47 503	37 149	47 503	37 149
		Yaygınlık (%)	33.0	24.9	13.0	10.5	13.0	10.5
Cinsiyet (5-17 yaş)	Erkek	Numara (000s)	148 327	123 190	99 766	87 521	55 048	44 774
		Yaygınlık (%)	18.1	15.0	12.2	10.7	6.7	5.5
	Kız	Numara (000s)	116 100	94 829	68 190	64 100	30 296	27 751
		Yaygınlık (%)	15.2	12.4	8.9	8.4	4.0	3.6
Bölge (5-17 yaş)	Afrika	Numara (000s)	--	99 417	--	72 113	--	31 538
		Yaygınlık (%)	--	27.1	--	19.6	--	8.6
	Amerika Kıtası	Numara (000s)	--	17 725	--	10 735	--	6 553
		Yaygınlık (%)	--	8.8	--	5.3	--	3.2
	Asya ve Pasifik	Numara (000s)	129 358	90 236	77 723	62 077	33 860	28 469
		Yaygınlık (%)	15.5	10.7	9.3	7.4	4.1	3.4
	Avrupa ve Orta Asya	Numara (000s)	--	8 773	--	5 534	--	5 349
		Yaygınlık (%)	--	6.5	--	4.1	--	4.0
	Arap Devletleri	Numara (000s)	--	1 868	--	1 162	--	616
		Yaygınlık (%)	--	4.6	--	2.9	--	1.5

Son yıllarda uygulanmaya çalışılan yapıcı çözümler sayesinde her sektördeki çocuk işçi sayısında ciddi azalmalar görülse de son durum hâlâ istenilen düzeyde değildir. Tam bir iyileşmenin sağlanamamasının nedenleri arasında; süren iç savaşlar, dış müdahaleler, göçler, ekonomik krizler, gayrisafi millî hasılların ülkelerde bireyler arasında dengesiz dağılımındaki artışlar gösterilebilir.

etmesidir. 2000 yılında tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısı 170 milyon iken, 2016 yılında bu sayı 72 milyon olarak kayıtlara geçmiştir. 5-17 yaş arası toplam çocuk işçi sayısı yıllara göre birçok bölgede düşüş gösterirken Sahra-altı Afrika'da bu sayının artış göstermesi ise bir başka dikkat çekici noktadır.⁵ Bu artışta kıtada yaşanan iç savaşlar, darbeler, doğal afetler sömürge faaliyetlerinin sürmesi etkili olmaktadır.

Ülkelerin gelir dağılımlarına göre dünyadaki çocuk işçi sayısı aşağıdaki gibidir:⁶

Bir başka önemli nokta ise, tehlikeli işlerde çalışan çocukların yıllar geçse de toplam çocuk işçi sayısının yaklaşık yarısını oluşturmaya devam

- Düşük gelirli ülkelerde tespit edilen çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %19,4'ünü oluştururken tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %8,8'ini oluşturmaktadır.
- Düşük-orta gelirli ülkelerde tespit edilen çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %8,5'ini oluştururken tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %4,9'unu oluşturmaktadır.
- Üst-orta gelirli ülkelerde tespit edilen çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %6,6'sını

oluştururken tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %2'sini oluşturmaktadır.

- Yüksek gelirli ülkelerde tespit edilen çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %1,2'sini oluştururken tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısı toplam çocuk sayısının %1'ini oluşturmaktadır.

[Ülkeler, kişi başına gayrisafi millî gelirlerine göre dört kategoride gruplandırılmaktadır. Her biri için gelir aralıkları şöyledir: Düşük gelirli (1,045 ABD doları veya daha düşük), düşük-orta gelirli (1,046-4,125 ABD doları); üst-orta gelirli (4,126-12.735 ABD doları) ve yüksek gelirli (12.736 ABD doları veya üstü) ülke.]

Çocuk işçilerin yaklaşık %70'i ailelerinin sahip olduğu işte çalışırken, %27'si ücretli işçi pozisyonunda farklı işverenlerle çalışmaktadır. Geri kalan %3 ise kendi kurduğu işte bağımsız çalışmaktadır.

Zor Kullanılarak Çalıştırılan Çocuk İşçiler

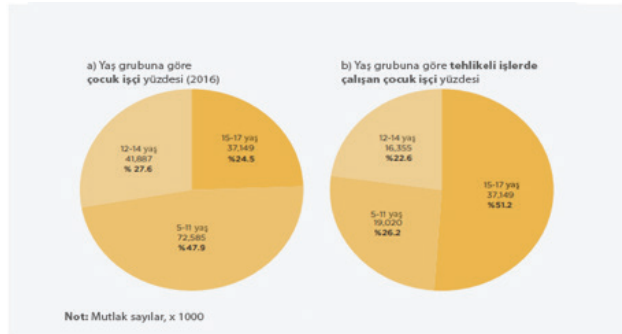
İşverenler tarafından farklı zorlama yöntemleri kullanılarak çalıştırılan çocuk işçiler de toplam sayı içerisinde dikkate değer bir oran oluşturmaktadır. Dış dünyadan izole etme, tehdit etme, korkutma, kimsesiz çocuğun güvenlik açığını yakalayıp suistimal etme vb. durumları kullanan işverenler çocukları istemedikleri ve uygun olmayan şartlarda çalışmaya mecbur bırakabilmektedir. Bunun yanında ebeveynleri ile çalışmak zorunda bırakılan çocuklar da kimi zaman eğitim haklarından, bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı şartlarda büyüme imkânlarından mahrum kalabilmektedir. Tarım alanında ailesinin yanında çalışmak zorunda kalan çocuklar, özellikle yaz aylarında, ağır ve yıpratıcı koşullara göğüs germek zorunda bırakılmaktadır. Çocukları zorla çalıştırmamanın başka bir yöntemi de borçlu ve zor durumda olan ailenin borcunu kapatabilmek için çocuğun alacaklının iş yerinde çalıştırılmasıdır.

Çocuk işçinin zorla mı, gönüllü olarak mı ça-

alıştığını tespit için farklı kriterler sorgulansa da sahada bu ayırımı yapmak kolay olmaya-bilmektedir. Çalıştırılan çocuklar için en zor durum ise hem çalıştığı işin tehlikeli bir alan olması hem de işveren tarafından uygulanan fiziksel ve psikolojik baskı unsurlarına maruz kalması olarak öne çıkmaktadır.⁷

Çocuk İşçilerin Yaş Profili

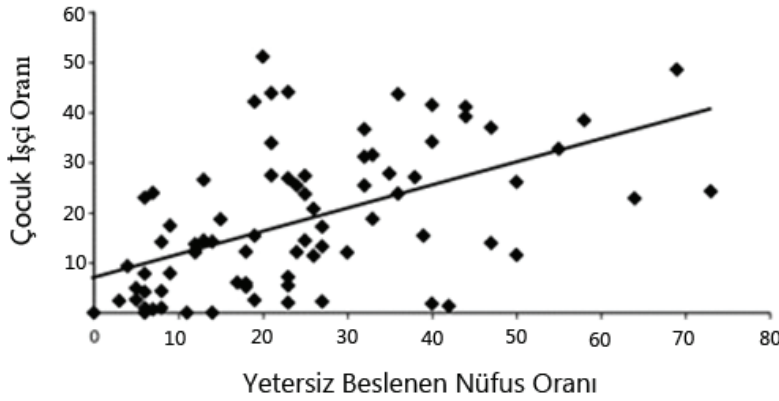
Çocuk işçilerin %48'inin 5-11 yaş grubundakiler olduğu, %27'sinin 12-14, %25'inin 15-17 yaş arasında çocuklardan oluştuğu yapılan çalışmalarla tespit edilmiştir. Tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısında ise yaş aralığına göre oranlar biraz daha farklıdır. Tehlikeli işlerde çalışan çocukların %51'ini 15-17 yaş, %26'sını 5-11 yaş, %23'ünü 12-14 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Tehlikeli iş koşullarıyla karşı karşıya kalan çocuklar sağlık, güvenlik ve ahlaki gelişim gibi konularda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır.⁸

Çocuk işçiliği ile olumsuz sağlık sonuçları arasında birçok ilişki olduğu yapılan çok sayıda araştırma ile ortaya konmuştur. Bu konuda Parker,⁹ çocuk emeğinin endüstrilerdeki silika hastalığı ve fuhuşta HIV enfeksiyonu gibi belirli risklerle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca çocuk işçiliği konusu ailenin sosyoekonomik durumu ile de yakından ilişkili olduğundan, çalışan çocuklarda yetersiz beslenme ve buna bağlı olarak bu çocukların malnütrisyonlara daha yatkın olduklarından bahsetmiştir.¹⁰ Çocuk işçiliği ve beslenme yetersizliği ilişkisi aşağıdaki tablodaki gibidir.¹¹

Çocuk işçilerin ve tehlikeli işlerde çalışan çocukların yaş profili (2016)

Yaş Aralığı	Çocuk işçi sayısı		Tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçi sayısı	
	Numara (000s)	%	Numara (000s)	%
5-11 yaş	72 585	8.3	19 020	2.2
12-14 yaş	41 887	11.7	16 355	4.6
15-17 yaş	37 149	10.5	37 149	10.5
5-17 yaş	151 622	9.6	72 525	4.6

Yapılan bazı halk sağlığı çalışmaları da beslenme durumu, fiziksel büyüme, işle ilgili hastalıklar/belirtiler, kas-iskelet sistemi ağrısı, HIV enfeksiyonu, sistematik semptomlar, bulaşıcı hastalıklar, tüberküloz ve göz yorgunluğu dahil olmak üzere çocuk emeğinin fiziksel sağlığa etkilerini incelemiştir. Bu çalışmalarda, kişisel sağlık raporlarının yanı sıra klinik muayene ya da kan numuneleriyle fiziksel sağlık etkileri ölçülmüştür. Bir karşılaştırma grubunun

kullanıldığı tüm çalışmalar, çalışan çocuk gruplarında fiziksel hastalıkların prevalansının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.¹²

Özetle belirtmelidir ki, çocuk işçiliği meselesi, 21. yüzyılın başında dünyanın karşı karşıya olduğu en kışkırtıcı ve tartışmalı zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. Ayrıca çocuk emeğinin yoksulluk, eğitim eksikliği, sağlıksızlık ve cinsiyet eşitsizliği ile yakın ilişkisi, geniş tabanlı sosyal ve ekonomik çözümlere olan acil ihtiyacı da vurgulamaktadır. Elbette ki, çocuk işçiliği ile ilgili kısa ve uzun vadeli sağlık sorunlarının daha iyi anlaşılması için çok daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.¹³ Eldeki veriler ışığında çocuk göçmenler ve sağlık sorunları meselesinin ayrı bir yazıda detaylı incelemeyi hak eden bir konu olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Sonnotlar

- ¹ International Labour Office, *Global Estimates of Child Labour: Results and Trends 2012-2016*, Geneva, 2017, s. 5, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf
- ² Abdalla Ibrahim, Salma M Abdalla, Mohammed Jafer vd., “Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child’s health in low- and middle-income countries”, *Journal of Public Health*, 02 February 2018, <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdy018>
- ³ International Labour Office, s. 5.
- ⁴ age.
- ⁵ age., s. 38.
- ⁶ age., s. 32.
- ⁷ Paola Roggero, Viviana Mangiaterra, Flavia Bustreo vd., “The Health Impact of Child Labor in Developing Countries: Evidence From Cross-Country Data”, *American Journal of Public Health*, Vol. 97, No. 2, February 2007.
- ⁸ International Labour Office, s. 39.
- ⁹ Parker DL, “Child labor: the impact of economic exploitation on the health and welfare of children” *Minn Medd.*, 1997 Jul; 80(7):10-3, 52-5.
- ¹⁰ age.
- ¹¹ Roggero, Mangiaterra, Bustreo vd., “The Health Impact of Chil...”.
- ¹² “The Health Impact of Chil...”.
- ¹³ “The Health Impact of Chil...”.

